

2.. DE HISTORISCHE OORZAAK VAN DE VERSCHRALING

Wat is de inspiratiebron van de huidige neo-modernistische stijl? Pas vanaf het ogenblik dat de 'architectenelite' deze FOUTE EN VEROUDERDE INSPIRATIEBRON laten vallen is er hoop dat er iets beters komt.

De diepere oorzaak van de **huidige verschraling in de architectuur** is vooral de **FATWA (banvloek) VAN ADOLF LOOS 'ORNAMENT EN MISDAAD'** van meer dan 100 jaar geleden (1908).

De banvloek van Adolf Loos is te situeren in een pre-revolutionair tijdperk: de tijd van de art nouveau en sociale revolte, te vergelijken met de jaren '60.

Er was ook het NAIEF GELOOF IN DE NIEUWE MENS dank zij de techniek en de machine.

Het was een politiek onstabiele periode met grote maatschappelijke veranderingen.

1890 - 1914 Jugendstil

1914 - 1919 Eerste Wereldoorlog - dadaïsme

1919 - 1924 Naoorlogse jaren - expressionisme

1924 - 1929 Charleston - expressionisme

1929 - 1940 De jaren dertig: grote depressie, communisme en fascisme.

Met deze tekst postuleerde Adolf Loos een norm die sinds de jaren 1920 de vormgeving nog steeds blijft domineren, die van het **functionalisme en minimalisme**. A. Loos was destijds verwickeld in een **heftige discussie met aanhangers van de JUGENDSTIL**, (= art nouveau) een stijl die wordt gekenmerkt door uitbundige decoraties. Zoals de meeste kunstenaars uit die tijd hield Loos er socialistische ideeën op na. Hij neemt het op voor de handwerkers, want de misdaad van het ornament bestaat erin dat het leidt tot een verspilling van hun arbeid. Deze banvloek is door Le Corbusier, de aartsvader van het internationale functionalisme, overgenomen en met veel succes verspreid, ook door het 'Bauhaus' van W. Gropius en Mies Van der Rohe, (stromingen: de nieuwe zakelijkheid, de stijl, het purisme). De bekendste slogan: less is more.

Nadat deze banvloek (dank zij het postmodernisme) was opgeheven in de jaren '70 is deze weer opgedoken in de jaren '80 en tot vandaag de dag nog steeds actueel met het **neo-modernisme**.

Hieronder een aantal citaten van Adolf Loos.

Uit : 'Ornament und Verbrechen' - Ornament en misdaad

Eerste fatwa: versiering is misdadig

Ornamenten, versiering en tatoeages worden uitgevoerd door misdadigers en gedegenereerden.

CITAAT: 'De moderne mens die zich tatoeëert, is een misdadiger of een gedegenereerde. Er zijn gevangenen waar tachtig procent van de gevangenen tatoeages draagt. De getatoeëerden die niet in de gevangenis zitten, zijn latente misdadigers of gedegenereerde aristocraten. Als een getatoeëerde in vrijheid sterft, dan is hij toevallig een paar jaar voor hij een moord zou hebben begaan, gestorven'.

Tweede fatwa: het moderne ornament is een degeneratieverschijnsel en gaat in tegen de culturele ontwikkeling.

CITAAT: 'Men kan de cultuur van een land afmeten aan de mate waarin de muren van de openbare toiletten zijn bekrast. Bij een kind is zo iets heel natuurlijk: zijn eerste creatieve daad is het bekrassen van muren met erotische symbolen. Maar wat bij de Papoea en het kind natuurlijk is, is bij de moderne mens een degeneratieverschijnsel.

Ik ben tot het volgende inzicht gekomen en heb dat aan de wereld geschonken: culturele ontwikkeling staat gelijk aan het verwijderen van het ornament van het gebruiksvoorwerp.'

Derde fatwa: geen levensvreugde met het ornament

CITAAT: 'Ik ben het niet eens met de tegenwerping dat het ornament de levensvreugde van de gecultiveerde mens verhoogt, ik ben het niet eens met de tegenwerping die zich hult in woorden als 'Maar als het nu mooie ornamenten zijn! ...' De levensvreugde van mijzelf en van alle gecultiveerde mensen met mij, wordt door het ornament niet verhoogd. Als ik een stuk peperkoek wil eten, dan kies ik een stuk dat geheel glad is en niet een stuk dat een hart, een gebakerd kind of een ruiter te paard moet voorstellen en van onder tot boven is overdekt met ornamenten. De mens uit de vijftiende eeuw zal me niet begrijpen, maar alle moderne mensen wel. De vertegenwoordiger van het ornament gelooft dat mijn drang naar eenvoud neerkomt op kastijding. Neen, waarde professor van de kunstnijverheid, ik kastijd mezelf niet. Mij smaakt het zo beter. De pronkgerechten uit vroegere eeuwen, vol ornamenten om de pauwen, fazanten en kreeften er nog smakelijker uit te laten zien, roepen bij mij een tegengesteld effect op. Als ik langs een kookkunsttentoonstelling loop, gruw ik bij de gedachte dat ik die opgezette dierenlijken zou moeten opeten. Ik eet rosbief.'

Bijbelse voorspellingen

1. De hemelse stad Sion

'Toen sprak ik: weent niet. Ziet, dat is nu juist het geweldige van onze tijd, dat hij niet in staat is nieuwe ornamenten voort te brengen. Wij zijn het ornament te boven gekomen, wij zijn geëvolueerd tot de staat van ornamentloosheid. Ziet de tijd is nabij, de vervulling wacht ons. Spoedig zullen de straten van onze steden stralen als witte muren! Als Sion, de heilige stad, **de hoofdstad des hemels**. Dan is de vervulling gekomen.'

Spooksteden in China

Norilsk in Rusland

Vooraf de socialistisch geïnspireerde landen realiseerden deze 'hoofdsteden des hemels.'

2. De socialistische utopie: de bevrijde handarbeider dank zij het verbannen van het ornament

CITAAT: 'De ware misdaad is die tegen de economie, omdat hierdoor menselijke arbeid, geld en materiaal worden vernietigd. Deze schade kan de tijd niet goedmaken.

De achterblijvers vertragen de culturele ontwikkeling van de volken en de mensheid, want het ornament wordt niet alleen door misdadigers voortgebracht, maar begaat zelf ook een misdaad, door de mens ernstige schade aan zijn gezondheid, zijn nationale vermogen en zijn culturele ontwikkeling toe te brengen.

Nog veel groter is de schade die het producerende volk door het ornament ondervindt. Aangezien het ornament niet langer een vanzelfsprekend product van onze cultuur is, maar een achterhaald element of zelfs een degeneratieverschijnsel, wordt het werk van de ornamentmaker niet meer naar behoren betaald.

De Chinese houtsnijder werkt zestien uur per dag, de Amerikaanse arbeider acht. Als ik voor een gladde doos evenveel moet betalen als voor een met ornamenten, dan komt het verschil in arbeidstijd de arbeider toe. En als het ornament volledig is afgeschaft — een toestand die misschien over enkele duizenden jaren zal zijn bereikt — dan hoeft de mens in plaats van acht uur nog maar vier uur te werken, want tegenwoordig neemt het maken van ornamenten nog altijd de helft van de werktijd in beslag. Het weglaten van het ornament leidt tot een verkorting van de arbeidstijd en een verhoging van het loon.

Het maken van ornamenten is verspilling van arbeidskracht en daardoor verspilling van gezondheid. Dat was altijd al zo. Tegenwoordig is het ook nog verspilling van materiaal. Bij elkaar gevoegd betekent dat verspilling van kapitaal.'

De 'bevrijde' handarbeider dank zij massa consumptie en massa productie.
handwerker wordt bandwerker

3. Rijkdom en geluk dank zij ongebreidelde consumptie en verkorte levensduur van consumptiegoederen

CITAAT: 'Dit is de ornamentmaker bekend en de Oostenrijkse ornamentmakers proberen maximaal van deze tekortkoming te profiteren. Ze zeggen: 'Een consument die zijn inrichting al na tien jaar onverdraagbaar vindt, en dus gedwongen is iedere tien jaar nieuwe meubels aan te schaffen, is ons liever dan iemand die pas een nieuw voorwerp koopt als het oude versleten is. De industrie vereist dit. Deze snelle wisseling biedt miljoenen mensen werk'. Dit schijnt het geheim te zijn achter de bloei van de Oostenrijkse economie; hoe vaak hoort men niet na het uitbreken van een brand iemand zeggen: 'Godzijdank, nu hebben de mensen weer iets te doen'. Dan weet ik ook nog wel een goed middel.

'Steek een stad in brand, steek het hele land in brand, en iedereen zal zwemmen in het geld en de welvaart. Laten we meubels maken die na drie jaar de kachel in moeten, en beslag dat na drie jaar moet worden omgesmolten omdat we er zelfs op de veiling nog niet het tiende deel van de geïnvesteerde arbeids- en materiaalkosten voor terugkrijgen, en we worden rijker en rijker.'

4. De nieuwe mens komt er aan

CITAAT: 'Vroeger moest men zich binnen de kudde onderscheiden door verschillende kleuren te dragen, terwijl de moderne mens zijn kleding draagt als een masker. Zijn individualiteit is zo sterk dat die zich niet meer laat uitdrukken in kledingstukken. Het weglaten van ornamenten is een teken van geestelijke kracht.'

De mens als mier

Adolf Loos zat goed fout en is (al lang) volledig voorbijgestreefd.

Het ornament is geen misdaad: het voorkomt agressie en vandalisme,
het ornament verheft de menselijke cultuur,
geeft levensvreugde,
maakt de stad leefbaarder en sfeervoller,
voorkomt verschraling,

nochtans...de banvloek zit nog altijd ingekanteld in het huidige neo-modernisme.

De 'art nouveau'-beweging heeft Brussel tot een van de mooiste steden van de wereld gemaakt. Het modernisme heeft er een van de lelijkste van gemaakt.

Versiering, het mooier maken van wat lelijk en zielloos is, je gevoelens in een voorwerp stoppen, zijn verboden op straffe van excommunicatie uit de architectenreligie en met het etiket van gedegeneerde en onderontwikkelde architect met slechte smaak. Dat overkwam o.a. Hunderwasser, hij kreeg het etiket 'eftelingarchitectuur'. Consumptie is een nieuw dogma; steeds meer werken en steeds meer uitgeven aan nutteloze goederen met ultra korte levensduur. Massaconsumptie moet de massaproductie volgen want anders dreigt recessie.

Hoe kon een dergelijke zonderling zo veel invloed uitoefenen op de architectuur en de wereld waarin we leven? Tot op vandaag blijft deze fatwa voortduren!

DE VOLGELINGEN VAN 'DE PROFEET'

De volgelingen van Loos waren talrijk en namen de macht over in de architectuur en design. Ze bepaalden tot op vandaag hoe de bewoonde wereld er uit ziet.

Het Bauhaus met o.a. Walter Gropius, Hannes Meyer, Ludwig Mies van der Rohe.

Deze Duitse stroming wordt ook 'De Nieuwe Zakelijkheid' genoemd. 'Less is more' is een uitspraak van modernistische architect Ludwig Mies van de Rohe.

Eenvoudigheid in de veelvoudigheid en standaardisatie vormen de basisgedachte van deze stroming.

Hun filosofie: de meeste mensen hebben hoofdzakelijk gelijkaardige levensbehoeften. Een huis en de inboedel ervan is de zaak van de behoefte van de massa's, de vormgeving meer van het verstand dan van de hartstocht.

'De mode' tegenover uniformiteit

CITAAT GROPIUS:

"Voor een onderdrukking van het individu door typisering moet niet gevreesd worden, evenmin als voor een volledige gelijkheid van kleding doordat **de mode** dit oplegt. Ondanks de typische gelijksoortigheid van de afzonderlijke delen behoudt het individu speelruimte voor persoonlijke variatie. Want als gevolg van **natuurlijke concurrentie** zijn er toch altijd veel types beschikbaar voor het afzonderlijke voorwerp, waardoor het individu de persoonlijke keuze blijft overlaten aan het model dat hem het meest aanspreekt."

Kritiek op het Bauhaus

Deze uitschakeling van het hart in een koud en afstandelijk productieproces is typisch voor de Nieuwe Zakelijkheid .

Gebruiksvoorwerpen worden op één hoop gegooid met architectuur en stedenbouw:

- o Prefabricatie en serieproductie zijn geschikt voor consumptieproducten maar zijn nefast voor de architectuur en onze steden. Dit leidt naar verschraving van het stedelijk leefmilieu
- o 'Mode' is verwerpelijk voor de architectuur omdat mode niet contextgebonden is. Dit leidt naar gebouwen die niet passen in de historische context van de stad.

De belangrijkste anti-ornamentalist was 'Le Corbusier'

Het paviljoen dat Le Corbusier samen met zijn venoot en neef Pierre Jeanneret optrekt tijdens de Parijse Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes van 1925 is nadrukkelijk opgevat als een manifest tegen de decoratieve kunsten. In zijn stellingname ontleent Le Corbusier ook ideeën aan de Oostenrijkse architect [Adolf Loos](#) en sluit hij aan bij de Duitse opvattingen over de ontwikkeling van 'types'. Deze gedachten formuleerde Le Corbusier in 'Vers une architecture' (1923).

CITAAT: *'Ornamentalisten zijn even storend als muggen, maar in de 20e eeuw hebben we ons oordelend vermogen sterk ontwikkeld, en hebben we ons geestelijk niveau hoger opgetrokken. Onze spirituele noden zijn anders, en andere domeinen dan die van decoratie bieden ons nu sensaties die ermee in overeenstemming zijn. Het lijkt juist te stellen: hoe meer een volk zich ontwikkelt, hoe meer de decoratie verdwijnt.'*

DE FOUTE DROOM : DE CIAMGEDACHTE

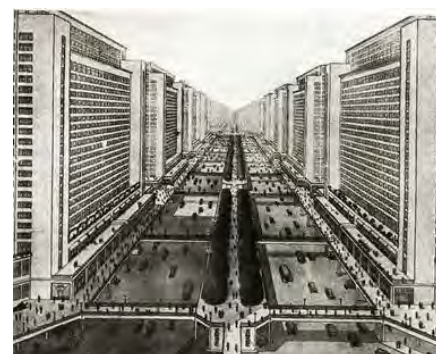
De verspreiding van de Moderne Architectuur in Europa werd in belangrijke mate bevorderd door allerlei initiatieven waarvan de CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne) toch wel de belangrijkste is.

CIAM IV in 1933 was het belangrijkste en meest veelomvattende congres met het thema **'De functionele stad'**.

Alles werd beredeneerd en gerationaliseerd.

Mensen werden tot gestandaardiseerde afmetingen teruggebracht.

De architect Le Corbusier ontwerpt zelfs een maatsysteem gebaseerd op de mens, dat hij "de modulator" noemt . Hij gebruikt dit systeem om zijn gebouwen te ontwerpen. In eerste instantie lijkt deze aanpak de mens centraal te stellen, maar in feite is dit niet zo. Want eigenlijk wordt niet de mens centraal gesteld, maar de gemiddelde mens. De gemiddelde mens bestaat niet en is slechts een theoretisch model.

HEVIGE KRITIEK IS NOOIT WEGGEWEEST

Kunsthistoricus 'Theodore Dalrymple' over 'Le Corbusier'.

"Architect Le Corbusier, een van de grote monsters van de twintigste eeuw, wiens invloed meer gedaan heeft om de stedelijke omgeving in Europa te verwoesten dan de twee wereldoorlogen samen.

Le Corbusier was een architecturale fascist die de wereld uniformiteit wilde opleggen. Hij beschouwde mensen als eenheden en gigantisme als een deugd. Hij wilde mensen in een gemeenschappelijke manier van leven dwingen, ze in mieren veranderen.

Waarom blijven moderne architecten Le Corbusier op een voetstuk zetten? Zijn enige genie was een bouwstijl bedenken die bij geen enkele andere past en waarvan een enkel voorbeeld volstond om een in vele eeuwen harmonieus gegroeid stedelijk landschap te verwoesten!"

NEO LIBERALISME gaat hand in hand met het NEO-MODERNISME, ze zijn samen ontstaan in de jaren '80.

Sinds de standaardisatie vanaf het begin van de eeuw is de massaconsumptie een noodzakelijk gevolg van massaproductie, wil de economie in een positieve balans blijven. Gebouwen werden opbrengsthuisen, kwantiteit verdrong kwaliteit. Londen is een typisch voorbeeld: (lege) woontorens als belegging.

DE REACTIE: HET POSTMODERNISME (1970-)

- o Eigentijdse vormgeving in harmonie met de bestaande omgeving.
- o De belevingswaarde staat centraal.
- o Het ornament en de kleur worden weer toegevoegd. Tegenover het 'less is more' van de modernisten, plaatsen zij: 'less is a bore'
- o De vormgever als specialist die oordeelt over goede vormgeving moet vervangen worden door de vormgever als luisteraar en ontdekker van problemen, die probleemoplossend werkt.
- o De architect doet dit niet alleen, maar in groep, interdisciplinair, werkend met de gebruikers, de technici, de producenten, de visionairs, de beleidsmakers, de wetenschappers en alle anderen betrokkenen.
- o Enkel op deze manier kunnen er producten ontstaan die waarlijk functioneel en relevant zijn voor zijn gebruikers, met inachtneming van alle aspecten van vormgeving: functie, esthetiek, persoonlijke visie, communicatie, kritische blik.

*foto: metro ingang te St. Gillis
Brussel*

HISTORISCHE VERGISSING: het dumpen van het POSTMODERNISME

Men gooide het kind met het badwater weg.

Foto: de Odisee Hogeschool te Brussel centrum van architect prof. A. Hoppenbouwers is een goed voorbeeld van architectuur die de stad goed aanvoelt, zonder te vervallen in copy/paste.

Dit getuigd vooral van respect voor het patrimonium en de bewoners/gebruikers in hun diversiteit.

De gekende kritieken vanuit de gevestigde architectenwerelden en de docenten in de architectuurscholen op deze architectuur is niet terecht.

Kritiek op postmodernisme	Postmodernistische principes	Kritiek op neomodernisme
te romantisch	warm menselijk	zakelijk en koud
kneuterig	nederig	arrogant
te frivol - disneyarchitectuur	fantasierijk en gebruik van ornament	fantasieloos en verschrallend
zwak en onderdanig	harmonisch	agressief
nostalgisch	respect voor erfgoed	contrast met verleden
te veel copy-paste	contextgebonden	exclusief, spektakel
te complex	maat van de voetganger	massatransport en auto-schaal

Hier en daar is het misgelopen en heeft men zich uit pure gemakzucht gezondigd aan copie-architectuur.

Zoals bijvoorbeeld dit bekende gebouw van Charles Moore: *Piazza d'Italia* in New Orleans.

Ook te Brussel aan het centraal station zien we copie-architectuur, spijtig, maar toch beter dan de gekende storende en verschrallende gebouwen die Brussel zo rijk is.

Maar dat wil niet zeggen dat deze 'ontsporingen' het postmodernisme in zijn geheel naar de verdoemenis moet verwezen worden.

